

Onnistuneet kokovartalokuvat arkkitehdeistä

Riitta Nikula

Juha Leiviskä. Toimittajat Marja-Riitta Norri, Kristiina Paatero. Graafinen suunnittelu Hannele Grönlund. Suomen rakennustaiteen museo 1999. 215 sivua.

Timo Jeskanen, Pekka Leskelä: Oiva Kallio. Toimittajat Elina Standertskjöld, Timo Tuomi, Kristiina Paatero. Graafinen suunnittelu Jenni Reuter. Suomen rakennustaiteen museo 2000. 119 sivua.

Arkkitehtuurista on edelleen luontevaa kirjoittaa arkkitehtien elämäntyönä. Vaikka arkkitehtuuri on ainoa taiteenlaji, jota kukaan ei voi välttää, sen hahmottaminen on monesta syystä hankalaa. Aktiivin arkkitehdin työn tarkastelu yhtenä erityisenä jatkuvuutena nykyarkkitehtuurin kirjavassa kentässä auttaa ymmärtämään suunnittelun, rakentamisen ja ympäristön muuttumisen dynamiikkaa. Menneen ajan arkkitehdin työ taas nostaa esille yhden ihmisiän pituisen jakson historiaa. Henkilöön keskittyvä tarkastelu antaa toteutumatta jääneillekin suunnitelmille kontekstin, ja usein on niin, että uljaimmat suunnitelmat jäävät paperille, kun rakentajan tahto ja rahat loppuvat, tai joku muu voittaa kilpailun. Rakentamisen taide hahmottuu ehkä täyteläisimmin silloin, kun arkkitehtien työ lomitetaan rakennetun ympäristön kerrostumiin.

Suomen rakennustaiteen museo on vuosikymmenet ollut Suomen arkkitehtuurin historian tärkein julkaisija. Monografiasarja on tuottanut perustutkimusta monesta näkökulmasta ja monessa formaatissa. Se on selvästi tavoittanut lukijansa paremmin kuin temaattiset julkaisut, eikä tämä johdu ainakaan pelkästään siitä, että kansa haluaa sankareita.

Juha Leiviskä

Akateemikko Juha Leiviskän arkkitehtuurista ilmestynyt kirja on suurin ja kaunein elävästä arkkitehdista koskaan tehty opus. Antelias kuvat ja kaunis graafinen suunnittelu tekevät siitä pysyvän näyttelyn, jota pitää mielellään pitkään esillä.

Kirja alkaa Leiviskän välittömällä yksinpuhelulla. Sitä seuraa Kenneth Framptonin analyysi hänen arkkitehtuurinsa perustekijöistä. Huolellisesti laadittu teosluettelo sisältää aikajärjestyksessä suunnitelmat ja toteutuneet työt vuosilta 1961-1999 arkkitehdin itsensä kommentoimina. Kaikki tekstit kulkevat läpi kirjan rinnan suomeksi ja englanniksi.

Juha Leiviskää arvostetaan kansainvälisestikin mestarina, joka on aina tinkimättä hakenut omia ratkaisujaan arkkitehtuurilehtien muodeista välittämättä. Leiviskä kertoo itsestään eniten musiikin kautta. "Minulle arkkitehtuuri ja musiikki ovat toisiaan lähinnä olevat taiteenlajit. Ne ovat sama asia eri kielillä sanottuna. Kummassakin pyritään luomaan ihmisen mittaista, ihmisen koettavissa olevaa tilaa ... tähän äärettömään, käsityskykymme ylittävään maailmankaikkeuteen. Kummassakin taiteenlajissa on aikaulottuvuus keskeinen ominaisuus. Arkkitehtuuri on, kun on kysymys tilaprosesseista ja tilojen järjestäytymisestä suhteessa toisiinsa, koettavissa parhaiten nimenomaan liikkumalla, elämällä tiloissa. Samoin musiikki on elämistä säveltilassa."

Lainausta on ikävä katkaista. Leiviskän keskittyneet lauseet lomitavat musiikin, lapsuuden Tampereella ja opiskelun Teknillisessä korkeakoulussa teemoihin, joiden kautta hän avaa arkkitehtuuriaan. Tärkein opettaja Nils Erik Wickberg järjesti pitkiä opintoretkeä, joita Leiviskä pitää ratkaisevina kehitykselleen. Hän valokuvasi ja piirsi ensin, mutta huomasi pian, että kamera oli tiellä, kun pyrki kokemaan kaiken niin intensiivisesti kuin mahdollista. "Eurooppalainen kaupunkikulttuuri, arkkitehtuurin, kuten antiikin Kreikan kaupunkien ja temppelealueiden, suhde maisemaan, Hagia Sofia sekä Etelä-Saksan myöhäisbarokin sisätilat, nämä 'instrumentit valon soiteltaviksi', kuten Nisse asian ilmaisi, inhimillisen ympäristön perustekijät sellaisinaan, se mikä pätee vuosisadasta ja -tuhannesta toiseen - kaiken tämän teki rakas

professorimme meille opiskeluaikamme tutuksi. Minulle syntyi pakkomielle, että omissa töissäni, jos niitä joskus tulee, minun on saatava aikaan vastaavaa intensiteettiä."

Frampton toteaa aluksi, että on Leiviskälle luonteenomaista, että tämä viisikymmenvuotiaaksi asti vältti nykyaikaan kuuluvaa julkisuutta siitä huolimatta, että Arkkitehti -lehti julkaisi hänen töitään. Frampton pitää Kouvolan kaupungintaloa, jonka Leiviskä suunnitteli 1964-68 yhdessä Bertel Saamion kanssa, harvinaisen kypsänä läpimurtotyönä. Vaikka hän nimeää sukulaisrakennuksia maailmalta, tulokseksi tulee pian, että "maaston rytmikka, oli se sitten rakennettua tai rakentamatonta, on tärkeä aihe Leiviskän arkkitehtuurissa, ja sitä kautta hän on vankasti sidoksissa suomalaiseen kansanperinteeseen". Ulkomaalainen auktoriteetti on altis aina muistuttamaan karusta kansanperinteestä. Suomalainen lukija pitää osuvampana puhetta Leiviskän "topografisen mielikuvituksen laajuudesta".

Leiviskän tapauksessa on erityisen tärkeää, että suunnitelmat ovat toteutuneiden töiden rinnalla kirjassa mukana. Kovin moni hieno työ on jäänyt paperille. Erityisesti olen surrut sitä, että Kajaani ei saanut taidemuseota, jota Leiviskä suunnitteli sinne 1980-luvun lopulla yhdessä Merja Niemisen kanssa. Parhaiten tunnettuja ovat Leiviskän kirkot Oulussa, Vantaan Myymäessä ja Kuopion Männistöissä. Niiden sisätilat elävät ihmeellisellä tavalla valossa päivän ja vuoden kierron mukaan. Taideteokset ja valaisimet säestävät unohtumatonta tilakokemusta. Vallilan kirjasto- ja päiväkotirakennus on Leiviskän julkisista rakennuksista yllättävimpiä. Pieni puutalo antaa hienotunteisen modernin helähdyn vanhojen asuintalojen miljööseen ja muodostaa kodikkaan pienoismaailman Mäkelänkadulla jyrävän liikenteen laitaa. Olen vienyt sinne ulkomaalaisia, jotka eivät tunne pohjoismaisten hyvinvointivaltioiden hienouksia. Kun johdattaa vieraan marraskuun loskasta lukusalin lämminsävyiseen valoon, hän ei tahdo käsittää, että paikka on kaikille yhteinen olohuone.

Restaurointitöistä ovat tunnetuimpia Lemin vanha puukirkko, Vanhan Yioppilastalon tulipalon jälkeinen korjaus yhdessä Vilhelm Helanderin kanssa ja Villa Johannan peruskorjaus ja entistäminen Marica Schalinin kanssa.

Leiviskä on koko ajan osallistunut vaativiin kilpailuihin. Hän on laatinut suuria julkisia suunnitelmia Suomeen ja muihin maihin, keskustoihin, vanhoille ja uusille asuntoalueille, jopa teollisuusalueille. Aluesuunnitelmia ja huviloita on perusteltua vertailla toisiinsa, loistokas lähetystöaloja ja asuinkerrostalojen ryppäs ovat muotosukulaisia. Arkkitehdin selitykset hahmottavat aina alkuperäisen paikan ja kokemuksen, jonka hän toivoo sen antavan suunnitelman toteututtua. Sanat ovat hellyttävän suoria. Laina kommenttia Tukholman parlamenttitalon laajennuskilpailusta. Leiviskän mielestä uuden valtiopäivätalon tarpeet oli mahdollista ratkaista vain kaivautumalla saaren rakentamattomaan osaan. Voittaja menetteli toisin. Leiviskä kirjoittaa: "Toteutuksen pohjaksi valitussa suunnitelmassa rakennettiin uudisrakennus valtionpankin päälle. Vanha, hieno pankkisali tuhottiin, ja kaupunkikuvassa lopputulos herättää sääliä: nuori ilkimys ratsastaa vanhalla tädillä".

Suuri kuvakirja antaa mahdollisuuden eläytyä Leiviskän arkkitehtuuriin niin hyvin kuin se on mahdollista paikalla käymättä. Tekstit ja piirustukset kannattaa lukea huolella. Sitten luulisin jokaisen haluavan lähteä kierrokselle. Yksitystalojen osoitteet on kirjassa järkevästi salattu, mutta kirkkojen ovet ovat kesällä auki ja kirjaston lähes aina.

Oiva Kallio

Timo Jeskasan ja Pekka Leskelän kirja Oiva Kalliosta (1884-1964) on edelliseen verrattuna kooltaan vaatimaton, mutta muuten samaa luokkaa, erinomainen kirja tärkeästä arkkitehdista ja ensimmäinen kokonaisuus monipuolisesta elämäntyöstä.

Oiva Kallio tunnetaan ehkä parhaiten Töölön asemakaavasunnitelmastaan. Järeä klassistinen visio voitti kilpailun 1925 ja valmistui lopullisesti 1927 - unohtuakseen sitten Helsingin uuden keskustan suunnittelun tuottamiin loputtomiin arkistoihin. Arkkitehdeille Oiva Kallion itselleen rakennuttama huvila Villa Oivala (1924) on myyttinen paikka. Monet heistä ovat ehtineet nauttia lomastaan herkän klassistisen sinisen huvilan kultivoidussa miljöössä, koska lapseton Kallio testamentasi sen Suomen Arkkitehtiiltole.

Oiva Kallio valmistui arkkitehdiksi 1908 ja piti Helsingissä omaa arkkitehtitoimistoa vuodesta 1912 aina 1950-luvulle asti työskennellen osin myös yhdessä veljensä K. S. Kallion (1877-1966) kanssa.

Turistioppaat mainitsevat Oiva Kallion nimen ehkä vain silloin, jos bussin reitti kulkee pitkin Kaisaniemenkatua.

Vakuutusosakeyhtiö Pohjan talo (1928-29), sittemmin nuorisomuotia myyvänä Teinitalona tunnettu, oli ensimmäinen rakennus, joka Helsingin keskustassa sai ultramoderneiksi ymmärretyt nauhaikkunat. Viime vuosikymmenelle asti talo kuvattiin aina niin, että se koristeellinen syvennys, jolla Kallio liitti sen vanhempaan naapuriiin, rajattiin tarkkaan pois. Kalliotakin pidettiin pitkään kiinnostavana vain "modernismin uranuurtajana". Nyt hänen Rautatietorin nurkkaan 1919-21 suunnittelemansa SOK:n linnamainen pääkonttori, jonka vanhanaikaisuutta pitkään ihmeteltiin, elää uutta kukoistusta ravintolana. Hämeenlinnan torin maisemaa hallitseva säästöpankki on saanut hiukan outoja elementtejä ympärilleen, mutta kuitenkin kunnioituksella.

Jeskanen ja Leskelä käyvät tarkoin läpi Oiva Kallion koko uran, selvittävät lapsuuden, esittelevät kirkot ja huvilat, kerrostalot ja kaupunkisuunnitelmat rauhallisen perusteellisesti. Paikoin arkkitehtuurin tyylianalyysit ovat hyvinkin yksityiskohtaisia. Villa Oivala nimetään päätyöksi, se ja Helsingin Keskustasuunnitelma saavat eniten huomiota osakseen. Tässäkin kirjassa on lopussa huolellisesti laadittu työluettelo ja pienetkin kuvat ovat erinomaisesti valittuja ja painettuja. Kallion iloiset piirustukset, luonnoslehdet ja 20-luvulla palkittu taidevalokuva tihentävät varsinaisten arkkitehtuurikuvien kannattelemaa tunnelmaa. Kokonaisuus on ihastuttavan eloisa sekä visuaalisesti että lukukokemuksena. Arkkitehti esitetään reippaasti kokovartalokuvana ja työluettelo kommentaa taas retkeilemään tutuissa ympäristöissä uutta etsien.

Kirjoittaja on Helsingin yliopiston taidehistorian professori.

